Föranmäld Opcat-inspektion av Statens institutionsstyrelse, LVM-hemmet Hornö, den 15 maj 2020

Inspektionens genomförande

På uppdrag av JO Thomas Norling genomförde den biträdande enhetschefen Karl Lorentzon den 15 maj 2020 en föranmäld inspektion av Statens institutionsstyrelse (SiS), LVM-hemmet Hornö. Vid inspektionen deltog även föredraganden Simon Törnvall (protokollförare). Inför inspektionen hade intagna i LVM-hemmet getts möjlighet att anmäla intresse för att tala med JO:s medarbetare. Totalt samtalade JO:s medarbetare med sju intagna och fyra anställda i LVM-hemmet. För att minska risken för spridning av covid-19 genomfördes samtliga samtal utomhus på en av institutionens rastgårdar.

Inspektionens syfte

Inspektionen är en del av JO:s verksamhet för att förebygga tortyr och annan grym, omänsklig eller förnedrande behandling eller bestraffning av frihetsberövade personer, Opcat-verksamheten. Den 20 april 2020 beslutade JO Thomas Norling att i ett särskilt ärende utreda SiS åtgärder med anledning av spridningen av covid-19 och konsekvenserna för intagna i myndighetens särskilda ungdomshem och LVM-hem (se JO:s dnr O 13-2020). Inspektionen genomfördes inom ramen för detta initiativärende.

Opcat är den engelska förkortningen av tilläggsprotokollet till FN:s tortyrkonvention (Optional Protocol to the Convention Against Torture). Länder som anslutit sig till protokollet har förbundit sig att inrätta ett nationellt besöksorgan som regelbundet besöker platser där personer kan hållas frihetsberövade. I Sverige har JO tilldelats detta uppdrag. Information om JO:s Opcat-verksamhet finns på JO:s webbplats.

LVM-hemmet Hornö har tidigare inspekterats av JO:s Opcat-enhet dels den 7 och 8 mars 2012, dels den 21 och 22 mars 2017 (JO:s dnr 1220-2012 och 1722-2017).

Riksdagens ombudsmän
Box 16327
103 26 Stockholm
Besök: Västra Trädgårdsgatan 4 A

E-post: justitieombudsmannen@jo.se
Telefon: 08-786 51 00
Texttelefon: 020-600 600
Fax: 08-21 65 58

www.jo.se

Uppgifter som kom fram vid inspektionen

Vid samtalen med intagna och personal tog JO:s medarbetare upp ett antal frågeställningar som har att göra med den pågående spridningen av covid-19, och vilken påverkan den har på situationen för de intagna i LVM-hemmet. Frågorna behandlade:

1. Information angående spridningen av covid-19
2. SiS åtgärder för att hindra smittspridning
3. De intagnas tillgång till hälso- och sjukvård
4. De intagnas möjlighet till kontakt med omvärlden
5. De intagnas möjlighet till aktiviteter och sysselsättning
6. De intagnas möjlighet till vård och behandling

LVM-hemmet Hornö tillhör SiS verksamhetsområde missbruksvård. Hemmet har 40 ordinarie platser fördelade på fyra avdelningar. Samtliga avdelningar är låsbara. En av avdelningarna har fyra öppna platser (Lillgården). Hemmet tar emot män med alkohol-, narkotika- eller blandmissbruk som har omhändertagits enligt lagen (1988:870) om vård av missbrukare i vissa fall. Hemmet kan ta emot män med psykisk ohälsa och utagerande beteende/våldsbeteende. Hemmet har i uppdrag att bedriva vård för dels omhändertagna med särskilda resursbehov, dels omhändertagna med behov av läkemedelsassisterad behandling som har opioidmissbruk. Vid inspektionen fanns det 28 intagna i hemmet.

Information angående spridningen av covid-19

I denna del tillfrågades intagna och personal om bl.a. vilken information som de fått om spridningen av covid-19.

I samtal med personalen kom det fram att det på en av hemmets avdelningar förekommer morgonmöten med klienterna varje dag. Covid-19 är enligt personalen inte någon ”stor fråga” för de intagna.

Flera intagna uppgav att de inte fått någon information från SiS angående covid-19. En intagen hade fått muntlig information men ingen skriftlig. En annan intagen uppgav att SiS brister i ansvar genom att myndigheten inte informerar nyintagna om smittspridningen. När han kom till hemmet fick han endast information om att man inte ska ta varandra i hand, inget annat. Det var först efter några veckor som SiS gick ut med information till de intagna på hans avdelning. På avdelningen där han nu är placerad finns det inga anslag med information om t.ex. hur man tvättar händerna. Han uppgav att alla intagna borde få muntlig och skriftlig information vid ankomsten till hemmet. En intagen uppgav att han fick information om besöksrestriktionerna som SiS beslutat om från andra intagna och inte från personalen.

Enligt personalen är det numera endast hemmets avdelningsföreståndare som deltar i den avrapportering som sker varje morgon. Föreståndarna lämnar i sin tur information till sina medarbetare på de olika avdelningarna. Tidigare

genomfördes avrapporteringen gemensamt för all personal och det kunde vara uppemot 30 deltagare närvarande.

SiS åtgärder för att hindra smittspridning

I denna del tillfrågades intagna och personal om bl.a. vilka åtgärder som SiS har vidtagit för att hindra smittspridning och om de känner till hur personalen ska agera vid befarad smitta på institutionen.

I samband med ankomsten till hemmet tillfrågas de intagna bl.a. om de har feber eller luftvägssymtom.

Enligt personalen var det vid tillfället för inspektionen åtta intagna i hemmet som tillhörde någon riskgrupp vid smitta av covid-19. Det är LVM-hemmets sjuksköterskor som tillsammans med personalen på hemmets intagningsavdelning och avdelningens föreståndare som gör bedömningen av om en intagen tillhör någon riskgrupp. Vid behov kan en intagen som bedömts tillhöra en riskgrupp flyttas från intagsavdelningen för att minska antalet medintagna som den intagne kommer i kontakt med. Intagna som tillhör en riskgrupp skiljs inte från övriga intagna. LVM-hemmet har hittills bara haft ett bekräftat fall av covid-19 och ytterligare ett befarat fall. De intagna placerades då i hemmets utrymmen för vård i enskildhet.

LVM-hemmets öppna avdelning Lillgården har tillfälligt stängts ned och gjorts om till en särskild avdelning för intagna som bekräftats smittade av covid-19. Avdelningen har fem platser och det är tänkt att den ska öppnas om det samtidigt finns tre eller fler smittade intagna på hemmet. Avdelningen nås genom en särskild sluss och det har utarbetats särskilda instruktioner för hur personalen ska arbeta på avdelningen.

I samtal med personalen kom det även fram att institutionen upprättade handlingsplaner för hantering av intagna med covid-19 efter det att en intagen bekräftats smittad. Institutionen var även tvungen att på kort tid ta fram förhållningsregler som personalen ska tillämpa när de befinner sig i en smittad intagens bostadsrum.

Enligt personalen är hemmet bättre rustat nu för att arbeta med åtgärder för att förhindra spridningen av covid-19 än vad det var för några månader sedan när det första sjukdomsfallet rapporterades. Flera i personalen uppgav att de följer hemmets rutiner i fråga om smittskyddsåtgärder. De är t.ex. nu mer noggranna med handhygienen än innan och hälsar på intagna med armbågen istället för att ta dem i hand.

I samtal med personalen uppgav de att den intagne som var bekräftat smittad av covid-19 var samarbetsvillig i fråga om åtgärder för att hindra smittspridning. Han gick t.ex. frivilligt ut på rastgården när personalen skulle städa hans rum. Det var inte alltid som personalen hade skyddsutrustning när de var inne hos den intagne. Var det fråga om att t.ex. ställa in en kaffekopp så knackade

personalen på dörren till bostadsrummet och den intagne backade undan för att hålla avstånd till personalen. Personalen hade bara fullständig skyddsutrustning när de skulle assistera en sjuksköterska vid klientnära arbete. Den intagne hade redan vård i enskildhet när han bekräftades smittad av covid-19. Direkt därefter fördes det en diskussion om den personal som hade vistats med den intagne skulle testas för smitta. Det skedde dock inte någon testning och i stället uppmanades personalen att vara uppmärksam på sjukdomssymptom. Den intagne uppgav att han använde en ringklocka för att påkalla personalens uppmärksamhet. Han fick träffa en sjuksköterska tre gånger om dagen som mätte hans feber och tog prover genom ett stick i fingret.

Såväl intagna som personal uppgav att det är svårt att upprätthålla fysisk distans inne på avdelningarna. Det har inte skett några egentliga ommöbleringar på avdelningarna, och intagna och personal sitter ganska nära varandra i samband med måltiderna. Rutinerna för mathanteringen har förändrats och numera kommer maten portionsförpackad till avdelningarna. En intagen uppgav att de enda åtgärder från SiS som han noterat är att man inte längre hälsar genom att ta i hand, samt att det inte längre förekommer några utflykter. Personalen uppgav att det har införts restriktioner för att minska onödiga kontakter mellan avdelningarna. En annan intagen var av uppfattningen att personalen borde kräva att de intagna tvättar händerna innan måltider. Vidare ansåg han att de intagna borde få tillgång till handsprit.

Personalen kände inte till att det skulle ha förekommit några diskussioner om att minska antalet platser på avdelningarna och på så sätt öka möjligheterna till fysisk distans.

I samtal med intagna och personal kom det fram uppgifter om att det varierar hur mycket med skyddsutrustning de använder. En intagen uppgav att viss personal ser ut som ”rymdvarelser” med andra bara har handskar på sig. En ur personalen uppgav att det är svårt för personalen att följa riktlinjerna för att hindra smittspridning av covid-19 och att det skulle behövas en generell utbildningsinsats för samtlig avdelningspersonal. Framförallt handlar det om utbildning i användande av skyddsutrustning och handhygien. I massmedia förekommer det mycket information om olika smittskyddsåtgärder. Det leder till spekulation bland personalen om vilka åtgärder som behövs. Därför finns det ett behov av att utbilda personalen i hur SiS arbetar med att minska smittspridningen.

En intagen uppgav att personalen på hemmet överlag hanterar virusutbrottet på ett bra sätt och tar det på allvar. Det förekommer inte några undantag från rutinerna eller att personalen ”ser mellan fingrarna” beträffande sådant som intagna gör utan allt fungerar ordentligt.

De intagnas tillgång till hälso- och sjukvård

I denna del tillfrågades intagna och personal om spridningen av covid-19 påverkat de intagnas tillgång till hälso- och sjukvård.

SiS använder sig inte av s.k. snabbtest för att avgöra om någon intagen varit smittad av covid-19, eftersom testerna inte anses tillförlitliga. Om en intagen uppvisat sjukdomssymtom under mer än 48 timmar kontaktas smittskyddsenheten i region Uppsala. Personal från smittskyddsenheten kommer till hemmet och genomför provtagning på den intagne. Enligt personalen på hemmet fungerar rutinen som utarbetats tillsammans med smittskyddsenheten bra.

Personalen uppgav i samtal med JO:s medarbetare att de borde prioriteras i fråga om att testas för covid-19, eftersom de utför en samhällsviktig funktion.

En intagen som tidigare misstänktes vara smittad av covid-19 uppgav att han isolerades genom att vårdas i enskildhet under en dryg vecka efter han uppvisat symptom på att vara smittad. Personalen informerade honom först att han skulle testas och få komma tillbaka till sin avdelning om testresultatet var negativt. När testresultatet sedan visade sig vara negativt fick han besked om att testet inte var tillförlitligt och att han därför fortsatt måste vårdas i enskildhet till dess att han testats på nytt. Även det andra testresultatet var negativt. Han fick då ett nytt besked om att även det resultatet inte var tillförlitligt. Efter att ha vårdats ytterligare några par dagar i enskildhet fick han komma tillbaka till sin avdelning. Han upplevde det som att personalen som vårdade honom inledningsvis inte vågade tala med honom. Först efter det att han fått det första testresultatet kom de in till honom ibland och pratade. Personalen höll då två meters avstånd.

En intagen uppgav att han påtalat hälsobesvär som inte är relaterade till covid-19, men fått svar av sjukvården att det inte är prioriterat. Han gick tidigare i sjukgymnastik men har inte fått fortsätta med det. Personalen bekräftade i samtal med JO:s medarbetare att det är svårt för intagna att få vård för andra besvär än sådana som har att göra med covid-19.

De intagnas möjlighet till kontakt med omvärlden

I denna del tillfrågades intagna och personal om spridningen av covid-19 påverkat bl.a. de intagnas möjlighet att hålla kontakt med anhöriga.

Flera intagna uppgav att hemmet inte har tillgång till tillräckligt många telefoner. Enligt en intagen förekommer det ofta tjafs och ibland även slagsmål om avdelningstelefonerna. Det har uppstått situationer när intagna lagt beslag på telefonen under hela telefontiden. Samma intagne uttryckte missnöje över att han inte kunde få ringa videosamtal.

I samtal med personalen kom det fram att intagna på andra av hemmets avdelningar tillåts ringa videosamtal på avdelningarnas datorer mellan kl. 16–22. Behöver en intagen ringa telefon- eller videosamtal innan kl. 16 så försöker personalen tillgodose detta. En intagen var av uppfattningen att det fungerar bra med telefonerna och att de intagna inte bråkar om att få använda dem.

Flera intagna uppgav att de gärna skulle vilja ta emot besök av anhöriga om det hade tillåtits. I samtal med en intagen kom det fram att han tidigare fått besked från personalen på en avdelning om att hans barn och flickvän (som bor långt ifrån hemmet) skulle få besöka honom och träffa honom utomhus. När flickvännen och barnen sedan anlände till hemmet fick han dock besked av personalen på en annan avdelning att de inte fick träffa honom. De anhöriga kunde dock lämna över en del tillhörigheter till personalen.

De intagnas möjlighet till aktiviteter och sysselsättning

I denna del tillfrågades intagna och personal om spridningen av covid-19 påverkat bl.a. de intagnas möjlighet till dagliga aktiviteter.

I samtal med intagna kom det fram att utevistelser numera endast kommer ifråga om det handlar om mycket viktiga ärenden, och att det beror på att SiS vill minska risken för smitta av covid-19. Tidigare kunde de intagna få åka iväg för att t.ex. fika, grilla eller göra inköp. I samtal med personalen uppgav de att det införts restriktioner när det gäller utevistelser på platser där det vistas andra människor. Det finns planer på att genomföra utevistelser till ett naturområde och LVM-hemmets båt kommer att sjösättas för att möjliggöra fisketurer. I övrigt kan de intagna ges möjlighet att vistas på institutionsområdet. En person ur personalen uppgav att utevistelserna är viktiga.

I samtal med personalen kom det fram att de intagna tidigare fått vara med och planera måltider, inhandla ingredienser och laga mat. De intagna uppskattade aktiviteterna och möjligheten att kunna påverka sin mat. Aktiviteterna har numera upphört på grund av den rådande situationen.

De intagnas möjlighet till vård och behandling

I denna del tillfrågades intagna och personal om spridningen av covid-19 påverkat bl.a. planeringen av deras vårdvistelse.

Flera intagna uppgav att inom kort skulle antingen deras LVM-vård upphör eller så skulle de få komma vidare till behandlingshem. Enligt personalen genomförs konferenser inför placeringar på behandlingshem numera genom videosamtal och de intagna får också se bilder från det aktuella behandlingshemmet.

Inspektionen avslutades.

Vid protokollet

Simon Törnvall

Justeras 2020-05-27

Karl Lorentzon

– – –

Jag har tagit del av protokollet. De uppgifter som redovisas i protokollet kommer att läggas till grund för de frågeställningar jag har för avsikt att ta upp med ledningen för SiS vid ett avslutande dialogmöte.

2020-05-27

Thomas Norling